

Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

JEAN RICHARD DE LA TOUR

3 päivänä maaliskuuta 2022¹

Asia C-420/20

Rikosoikeudenkäynti,

jossa vastaajana on HN,

Sofiyska rayonna prokuraturan osallistuessa asian käsittelyyn

(Ennakkoratkaisupyyntö – Sofiyski Rayonen sad (Sofian piirituomioistuin, Bulgaria))

Ennakkoratkaisupyyntö – Oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa – Direktiivi 2016/343 – 8 artiklan 1 kohta – Oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään – 8 artiklan 2 kohta – Luopuminen oikeudesta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään – Sellaisen palauttamispäätöksen täytäntöönpano, johon liittyy rikosoikeudellisen menettelyn kohteena olevalle kolmannen maan kansalaiselle asetettu maahantulo- ja oleskelukielto – Yhteensopivuus

I Johdanto

1. Nyt käsiteltävään asiaan liittyy paradoksi, joka johtaa hankalasti ratkaistavissa olevaan ristiriitaan. Bulgarian syyttäviviranomaiset syyttävät asianomaista, joka on Albanian kansalainen, törkeästä rikoksesta, minkä yhteydessä Bulgarian rikosprosessilain säännöksissä edellytetään asianomaisen läsnäoloa tätä koskevassa oikeudenkäynnissä. Samaan aikaan Bulgarian ulkomaalaislain säännöksissä edellytetään hänen poistamistaan maasta omaan alkuperämaahansa ja kielletään oleskelu Bulgarian alueella ja maahantulo sinne viiden vuoden ajaksi. Tästä seuraa, että tämä asianomainen on estynyt olemasta läsnä omassa oikeudenkäynnissään, vaikka hänellä on kansallisten oikeussääntöjen perusteella velvollisuus siihen ja unionin oikeussääntöjen perusteella oikeus siihen.

2. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyytää siis ennakkoratkaisukysymyksillään unionin tuomioistuinta lähinnä täsmentämään, missä määrin direktiivin 2016/343² 8 artiklassa taattu syytetyn oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään antaa jäsenvaltiolle mahdollisuuden panna täytäntöön palauttamispäätös, johon liittyy maahantulokielto ja oleskelukielto, joka asetetaan törkeästä rikoksesta syytetylle kolmannen valtion kansalaiselle, jota ei ole vielä tuomittu.

¹ Alkuperäinen kieli: ranska.

² Eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 9.3.2016 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EUVL 2016, L 65, s. 1).

3. Esitän tässä ratkaisuehdotuksessa aluksi syyt, joiden vuoksi näitä kysymyksiä tutkittaessa on otettava huomioon yhtäältä oikeutta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään koskevat direktiivin 2016/343 säännökset ja toisaalta jäsenvaltioissa sovellettavista yhteisistä vaatimuksista ja menettelyistä laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten palauttamiseksi 16.12.2008 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2008/115/EY³ säännökset.

4. Selitän tämän jälkeen syyt, joiden vuoksi tilanteessa, jossa palauttamispäätös, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukiello, tehdään rikosoikeudenkäynnissä syytettynä olevaa kolmannen maan kansalaista vastaan, direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 kohdan noudattaminen edellyttää, että tapauskohtaisesti selvitetään, antaako tämän päätöksen välitön täytäntöönpano tälle kansalaiselle mahdollisuuden olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään ja eikö ehkä olisi tarpeen lykätä maastapoistamista tai kumota maahantulo- ja oleskelukiello tai lykätä sitä direktiivin 2008/115 asiaa koskevien säännösten mukaisesti.

5. Todettakoon niin ikään, että direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan säännökset eivät ole esteenä sille, että jäsenvaltio tuomitsee kyseisen kansalaisen hänen ollessaan poissa, sillä edellytyksellä, että hänelle on ilmoitettu hyvissä ajoin paitsi oikeudenkäynnistä ja poissaolon seurauksista myös erityisistä toimenpiteistä, joita on hänen käytettävissään, jotta hän voi olla läsnä oikeudenkäynnissään, tai että tämä henkilö, jolle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä, on asianmukaisella tavalla hänen itsensä tai valtion nimeämän valtuutetun asiamiehen edustamana.

6. Esitän sitä vastoin syyt, joiden vuoksi tämä artikla on esteenä sille, että oikeudenkäynti järjestetään vastaajan poissa ollessa, jos syytetty on siitä huolimatta, että hänelle on ilmoitettu poissaolon seurauksista, ilmaissut tahtonsa luopua oikeudestaan olla läsnä oikeudenkäynnissä vain esitutkinnan aikana ajankohtana, jona oikeudenkäynnin päivämäärää ei ollut vahvistettu.

7. Täsmennän lopuksi, miksi direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 kohta, jonka nojalla jäsenvaltioiden on varmistettava, että syytetyllä on oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään, on mielestäni esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jossa säädetään, että syytetty on velvollinen saapumaan omaan oikeudenkäyntiinsä.

II Asiaa koskeva lainsäädäntö

A Unionin oikeus

1. Direktiivi 2016/343

8. Direktiivissä 2016/343 säädetään sen 1 artiklan, jonka otsikkona on ”Kohde”, mukaisesti vähimmäissäännöistä, jotka koskevat yhtäältä tiettyjä syyttömyysolettamaan liittyviä näkökohtia ja toisaalta oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä.

9. Tämän direktiivin 8 artiklan otsikkona on ”Oikeus olla läsnä oikeudenkäynnissä”, ja sen 1–4 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäillyllä tai syytetyllä on oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

³ JO 2008, L 348, s. 98.

2. Jäsenvaltiot voivat säätää, että oikeudenkäynti, joka voi johtaa epäillyn tai syytetyn syyllisyyttä tai syyttömyyttä koskevan päätöksen tekemiseen, voidaan järjestää tämän poissa ollessa edellyttäen, että

- a) epäillylle tai syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin oikeudenkäynnistä ja poissaolon seuraamuksista; tai
- b) epäiltyä tai syytettyä, jolle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä, edustaa joko hänen itsensä tai valtion nimeämä valtuutettu edustaja.

3. Edellä olevan 2 kohdan mukaisesti tehty päätös voidaan panna täytäntöön asianomaista epäiltyä tai syytettyä vastaan.

4. Kun jäsenvaltiot ovat säätäneet, että oikeudenkäynti on mahdollista järjestää epäillyn tai syytetyn poissa ollessa, mutta tämän artiklan 2 kohdassa säädettyjä edellytyksiä ei voida täyttää, koska epäiltyä tai syytettyä ei löydetä kohtuullisiksi katsottavista toimista huolimatta, jäsenvaltiot voivat säätää, että päätös voidaan silti tehdä ja panna täytäntöön. Tällöin jäsenvaltioiden on varmistettava, että kun epäillylle tai syytetylle ilmoitetaan päätöksestä, erityisesti kun hänet on otettu kiinni, hänelle on ilmoitettava myös mahdollisuudesta riitauttaa päätös ja oikeudesta uuteen oikeudenkäyntiin tai muuhun oikeussuojakeinoon 9 artiklan mukaisesti.”

10. Kyseisen direktiivin 9 artiklassa, jonka otsikkona on ”Oikeus uuteen oikeudenkäyntiin”, säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on varmistettava, että jos epäilty tai syytetty ei ole ollut läsnä oikeudenkäynnissään eivätkä 8 artiklan 2 kohdassa säädetty edellytykset ole täyttyneet, hänellä on oikeus uuteen oikeudenkäyntiin tai muuhun oikeussuojakeinoon, joka mahdollistaa asian käsittelyn uudelleen, myös uuden näytön tarkastelemisen, ja joka voi johtaa alkuperäisen päätöksen kumoamiseen. Jäsenvaltioiden on tältä osin varmistettava, että kyseisellä epäillyllä tai syytetyllä on oikeus olla läsnä, osallistua tehokkaasti kansallisen lainsäädännön mukaisia menettelyjä sovellettaessa ja käyttää oikeuttaan puolustukseen.”

2. *Direktiivi 2008/115*

11. Direktiivissä 2008/115 säädetään sen 1 artiklan, jonka otsikkona on ”Kohde”, mukaan ”yhteisistä vaatimuksista ja menettelyistä, joita jäsenvaltioiden on [unionin] oikeuden yleisperiaatteisiin kuuluvien perusoikeuksien sekä kansainvälisen oikeuden mukaisesti sovellettava palauttaessaan laittomasti oleskelevia kolmansien maiden kansalaisia – –”.

12. Tämän direktiivin 3 artiklassa, jonka otsikkona on ”Määritelmät”, säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä tarkoitetaan

– –

- 4) ’palauttamispäätöksellä’ hallinnollista tai oikeudellista päätöstä tai muuta toimenpidettä, jolla kolmannen maan kansalaisen oleskelu todetaan laittomaksi ja jolla asetetaan tai todetaan velvoite poistua maasta;

- 5) 'maastapoistamisella' paluovelvoitteen täytäntöönpanoa eli varsinaista kuljetusta pois asianomaisesta jäsenvaltiosta;
- 6) 'maahantulokiellolla' hallinnollista tai oikeudellista päätöstä tai muuta toimenpidettä, jolla kielletään määrätyksi ajaksi tulo jäsenvaltioiden alueelle ja siellä oleskelu ja joka liittyy palauttamispäätökseen;

– –”

13. Kyseisen direktiivin 9 artiklan otsikkona on ”Maastapoistamisen lykkääminen”, ja sen 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltio voi lykätä maastapoistamista asianmukaiseksi ajaksi ottaen huomioon yksittäistapauksen erityispiirteet. Jäsenvaltioiden on erityisesti otettava huomioon:

- a) kolmannen maan kansalaisen fyysinen tai henkinen tila;
- b) tekniset syyt, kuten kuljetuskapasiteetin puute tai maastapoistamisen epäonnistuminen siksi, että palautettavan henkilöllisyyttä ei voida selvittää.”

14. Kyseisen direktiivin 11 artiklan otsikkona on ”Maahantulokielto”, ja sen 3 kohdan neljännessä alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltio voi kumota maahantulokiellon tai lykätä sen täytäntöönpanoa yksittäistapauksissa tai tietyissä tapausryhmissä muiden [kuin edellisissä alakohdissa mainittujen] syiden perusteella.”

B Bulgarian lainsäädäntö

1. Rikosprosessilaki

15. Bulgarian rikosprosessilain (Nakazatelno-protsesualen kodeks)⁴ 247 b §:ssä säädetään seuraavaa:

”1) – – Syytekirjelmän jäljennös annetaan syytetylle tiedoksi esittelevän tuomarin määräyksellä. Syytetylle ilmoitetaan syytekirjelmän tiedoksiannon yhteydessä valmisteluistunnon ajankohdasta ja 248 §:n 1 momentissa mainituista kysymyksistä, hänen oikeudestaan olla läsnä istunnossa yhdessä asiamiehen kanssa ja hänelle annetusta mahdollisuudesta saada 94 §:n 1 momentissa säädetyissä tapauksissa viran puolesta nimetty asiamies sekä siitä, että rikosasia voidaan käsitellä ja siitä voidaan antaa ratkaisu hänen poissaolostaan huolimatta, jos 269 §:n edellytykset täyttyvät.

2) Valmisteluistunnosta ja 248 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuista kysymyksistä ilmoitetaan syyttäjälle ja asiamiehelle samoin kuin uhrille tai hänen perillisilleen taikka vahinkoa kärsineelle oikeushenkilölle, joille ilmoitetaan oikeudesta valtuuttaa asiamies.

– –”

⁴ Jäljempänä NPK.

16. NPK:n 248 §:n 1 momentissa, sellaisena kuin sitä sovelletaan pääasiassa, säädetään seuraavaa:

” – Valmisteluistunnossa annetaan ratkaisu seuraavista kysymyksistä:

– –

2. onko perusteita päättää rikosasian käsittely tai lykätä sitä;
 3. onko esitutkinnassa tapahtunut menettelysääntöjen olennainen rikkominen, joka on korjattavissa ja joka on johtanut syytetyn, vahinkoa kärsineen tai hänen perillistensä prosessuaalisten oikeuksien rajoittamiseen;
 4. onko asian tutkintaan syytä soveltaa erityissääntöjä;
- –
8. istunnon ajankohdan vahvistaminen ja haastettavat henkilöt.”

17. NPK:n 269 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1) Rikosasioissa, joissa syytettyä syytetään törkeästä rikoksesta, syytetyn läsnäolo istunnossa on välttämätön.

2) Tuomioistuin voi määrätä, että syytetyn on saavuttava oikeudenkäyntiin myös asioissa, joissa hänen läsnäolonsa ei ole välttämätöntä, jos tämä on tarpeen objektiivisen totuuden selvittämiseksi.

3) Asia voidaan käsitellä syytetyn poissaolosta huolimatta, jos poissaolo ei ole esteenä objektiivisen totuuden selvittämiseksi ja jos

1. tämä ei oleskele ilmoittamassaan osoitteessa tai on muuttanut ilmoittamatta siitä viranomaisille;
2. hänen asuinpaikkaansa maassa ei tiedetä, eikä sitä ole saatu selville perusteellisen tutkimuksen avulla;
3. – – hän ei ole esittänyt päteviä syitä poissaololleen ja hänet oli haastettu istuntoon asianmukaisesti ja 247 b §:n 1 momentin mukaista menettelyä on noudatettu;
4. – – asianomainen oleskelee Bulgarian tasavallan ulkopuolella ja
 - a) hänen asuinpaikkansa on tuntematon;
 - b) häntä ei voida haastaa istuntoon muista syistä;
 - c) hänet on haastettu sääntöjenmukaisesti eikä hän ole ilmoittanut perusteltuja syitä poissaololleen.”

2. Bulgarian tasavallassa olevista ulkomaalaisista annettu laki

18. Direktiivi 2008/115 pannaan täytäntöön Bulgarian tasavallassa oleskelevista ulkomaalaisista 23.12.1998 annetulla lailla (Zakon za chuzhdentsite v Republika Bulgaria),⁵ sellaisena kuin sitä sovelletaan pääasian tosiseikkoihin.⁶

19. ZChRB:n 10 §:n 1 momentin sanamuoto on seuraava:

”1) – – Viisumin myöntäminen ulkomaalaiselle tai ulkomaalaisen maahantulo on evättävä, jos

--

7. – – tämä on yrittänyt maahantuloa tai kauttakulkua käyttämällä vääriä tai väärennettyjä asiakirjoja taikka vääriä tai väärennettyä viisumia tai oleskelulupaa;

--

22. – – jos on viitteitä siitä, että hän on tullut maahan tarkoituksenaan käyttää maata läpikulkupaikkana muuttaakseen johonkin kolmanteen valtioon;

--”

20. ZChRB:n 10 §:n 2 momentissa säädetään seuraavaa:

”2) – – Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa viisumi voidaan myöntää tai maahantulo Bulgarian tasavallan alueelle sallia, jos tähän on olemassa humanitäärisiä syitä tai tämä on tarpeen valtion edun takia tai kansainvälisten velvoitteiden täyttämiseksi.”

21. ZChRB:n 41 §:n 5 momentin sanamuoto on seuraava:

”– – Ulkomaalainen on määrättävä palautettavaksi, jos

--

5. – – osoitetaan, että hän on saapunut maahan lainmukaisesti mutta yrittänyt poistua sieltä paikasta, jota ei ole vahvistettu rajanylityspaikaksi, taikka yrittänyt lähteä maasta väärällä tai väärennetyllä passilla tai muulla matkustusasiakirjalla.”

22. ZChRB:n 42 h §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”– – Maahantulo- ja oleskelukiellosta Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella määrätään, jos:

1. 10 §:n 1 momentin edellytykset täyttyvät;

--

⁵ DV nro 153, jäljempänä ZChRB.

⁶ Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuimien täsmäsi unionin tuomioistuimen selvennyspyyntöön antamassaan vastauksessa, että Bulgarian tasavallassa oleskelevista ulkomaalaisista 15.5.2009 annetun lain muuttamisesta annetun lain (Zakon za izmenenie i dopalnenie na zakona za Chuzhdentsite v Republika Balgaria, DV nro 36) 16 kohdassa todetaan, että direktiivin 2008/115 vaatimukset on pantu täytäntöön.

- 3) – – Maahantulo- ja oleskelukielto Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella määrätään [enintään] viideksi vuodeksi. Maahantulo- ja oleskelukielto Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella voi kestää yli viisi vuotta, jos henkilö on vakavaksi vaaraksi yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle.
- 4) – – Maahantulokiellosta voidaan määrätä samanaikaisesti 40 §:n 1 momentin 2 kohdan tai 41 §:n mukaisen hallinnollisen pakkotoimenpiteen kanssa, jos 10 §:n 1 momentin edellytykset täyttyvät.”

23. ZChRB:n 44 §:n 5 momentissa säädetään seuraavaa:

”5) – – Jos on olemassa esteitä, joiden vuoksi ulkomaalainen ei voi poistua välittömästi alueelta tai tulla johonkin toiseen maahan, eikä ole määrätty toimenpiteistä hänen välittömäksi poistamiseen maasta, viranomainen, joka on määrännyt hallinnollisesta pakkotoimenpiteestä, tai maahanmuuttoyksikön johtaja määrää tapauskohtaisia olosuhteita ja pakenemisen tai muun palauttamisen esteen vaaraa arvioituaan soveltamisasetuksen mukaisesti määräyksellä kaikista tai joistakin seuraavista turvaamistoimista:

1. kyseinen ulkomaalainen on velvollinen ilmoittautumaan joka viikko sisäministeriön paikallisyksikössä asuinpaikkakunnallaan;

– –”

24. ZChRB:n 44 §:n 6 momentin sanamuoto on seuraava:

”6) – – Jos 39 a §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdan nojalla on toteutettu hallinnollinen pakkotoimenpide ulkomaalaista vastaan ja kyseinen ulkomaalainen estää kyseisen toimenpiteen määräämisestä tehdyn päätöksen täytäntöönpanon tai on olemassa karkaamisvaara, 1 momentissa mainitut viranomaiset voivat tehdä päätöksen ulkomaalaisen ottamisesta säilöön ulkomaalaisten väliaikaiseen säilöönottoon tarkoitettuun keskukseseen, jotta voidaan valmistella hänen palauttamistaan Bulgarian tasavallan rajalle tai hänen maastapoistamistaan. Säilöönotosta määrätään pakkokeinona myös, jos ulkomaalainen ei noudata 5 momentissa säädettyjen turvaamistoimenpiteiden ehtoja.”

III Pääasian tosiseikat ja ennakkoratkaisukysymykset

A Riidan tosiseikat

25. Sofiyska rayonna prokuratura (Sofian syyttäjänvirasto, Bulgaria) on aloittanut rikosoikeudellisen menettelyn Albanian kansalaista HN:ää vastaan sillä perusteella, että tämä on sen mukaan käyttänyt 11.3.2020 väärää ulkomaisia henkilöllisyysasiakirjoja eli passia ja henkilöllisyystodistusta Sofian lentoaseman rajanylityspaikassa poistua Bulgarian alueelta ja matkustaakseen Yhdistyneeseen kuningaskuntaan. Tämä rikos on sovellettavan kansallisen lainsäädännön nojalla törkeä rikos, josta voidaan määrätä yli viiden vuoden vapausrangaistus.

26. Ennakkoratkaisupyyntöstä ilmenee, että kun HN pidettiin 11.3.2020, Granichno politseysko upravlenie (Sofian rajapoliisiviranomainen, Bulgaria) käynnisti 11.3.2020 esitutkinnan Sofian syyttäjänvirastossa. Bulgarian rajapoliisiviranomaisen hallintojohtaja Sofiassa teki seuraavana päivänä yhtäältä HN:ää koskevan palauttamispäätöksen ZChRB:n 41 §:n 5 momentin

ja 44 §:n 1 momentin nojalla ja toisaalta asetti viiden vuoden ”maahantulo- ja oleskelukiellon” ajanjaksoksi 12.3.2020–11.3.2025 ZChRB:n 43 h §:n 3 ja 4 momentin nojalla, luettuna yhdessä 10 §:n 1 momentin 7 ja 22 kohdan sekä 44 §:n 1 momentin kanssa.

27. Näitä kahta hallinnollista pakkotoimenpidettä ei ole riitautettu.

28. HN:lle, jonka apuna oli hänelle viran puolesta nimetty asiamies, ilmoitettiin 27.4.2020, että häntä epäiltiin väärin henkilöllisyystodistusten tahallisesta käytöstä rikoslain (Nakazalen kodeks) 316 §:n, luettuna yhdessä sen 308 §:n 1 ja 2 momentin kanssa, nojalla. Hän tutustui tässä yhteydessä tulkin ollessa läsnä oikeuksiinsa, muun muassa NPK:n 269 §:ssä vahvistettuihin oikeuksiin, jotka koskevat menettelyä vastaajan poissa ollessa ja sen seurauksia. Samana päivänä järjestetyssä kuulemistilaisuudessa hän ilmoitti ymmärtävänsä oikeudet, jotka hänelle oli ilmoitettu, eikä halunnut olla läsnä oikeudenkäynnissä.

29. Sofian piirisyyttäjä toimitti 27.5.2020 syytekirjelmän ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle, jolloin pääasian rikosoikeudenkäynti tuli vireille.

30. HN poistui 16.6.2020 kolmannen maan kansalaisten säilöönottotiloista, ja hänet saatettiin rajalle Gyueshevon rajanylityspaikalle häntä vastaan määrättyjen toimenpiteiden täytäntöönpanemiseksi.

31. Määräyksellä, joka annettiin 24.6.2020, vahvistettiin julkisen valmisteluistunnon päivämääräksi 23.7.2020, ja esittelevä tuomari määräsi, että HN:lle oli toimitettava Bulgarian sisäministeriön maahanmuuttoyksikön virkamiesten välityksellä jäljennökset määräyksestä ja syytekirjelmästä albanian kielellä, kun otetaan huomioon NPK:n 247 b §:n 3 momentin säännökset. Lisäksi siinä todettiin, että HN:n läsnäolo istunnossa oli NPK:n 269 §:n 1 momentin säännösten nojalla pakollista ja että asia voitiin ratkaista syytetyn poissa ollessa NPK:n 269 §:n 3 momentissa säädetyin edellytyksin.

32. Bulgarian sisäministeriön maahanmuuttoyksikkö ilmoitti 16.7.2020 ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle, että HN oli poistunut säilöönottotiloista ja että hänet oli saatettu rajalle. Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että HN:lle ei ollut ilmoitettu häntä vastaan vireille pannun rikosoikeudenkäynnin aloittamisesta.

33. Sofian syyttäjänvirasto ilmoitti 23.7.2020 pidetyssä julkisessa istunnossa, että edellytykset menettelylle vastaajan ollessa poissa täytyivät, koska HN oleskeli Bulgarian alueen ulkopuolella, eikä hänen asuinpaikkansa ollut tiedossa. Bulgarian oikeusviranomaiset eivät näet tällä hetkellä tiedä, missä tämä henkilö on.

B Pääasian oikeudenkäynti

34. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa, että ZChRB:n 10 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, että jos rikosoikeudenkäynti pannaan vireille kolmannen maan kansalaista vastaan sillä perusteella, että hän on yrittänyt maahantuloa tai kauttakulkua käyttämällä vääriä tai väärennettyjä asiakirjoja, hänen oikeutensa olla henkilökohtaisesti läsnä häntä vastaan vireille pannussa rikosoikeudenkäynnissä vaarantuu.

35. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tarkastelee siis kolmea vaihtoehtoista toimenpidettä, joilla tämä syytetyn oikeuksien loukkaaminen voidaan korjata.

36. Jos syytetty poistetaan maasta ja hänelle asetetaan maahantulo- ja oleskelukiello valtiossa, jossa syyte on nostettu, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin arvioi, että sovellettavien kansainvälisten välineiden mukaisesti on mahdollista määrittää tämän henkilön asuinpaikka ulkomailla, jotta hänelle voidaan ilmoittaa oikeudenkäynnistä ja järjestää oikeudenkäynti hänen poissa ollessaan, kunhan häntä edustaa viran puolesta nimetty asianajaja.

37. Toisena vaihtoehtona on lykätä rikosoikeudenkäyntiä siihen saakka, kunnes maahantulo- ja oleskelukiello on päättynyt, jotta varmistetaan kyseisen henkilön prosessuaalisten oikeuksien kunnioittaminen.

38. Kolmantena vaihtoehtona on vahvistaa etukäteen istuntojen päivämäärät ja ilmoittaa Bulgarian sisäministeriön rajapoliisiviranomaisten yksiköille, että nämä ovat velvollisia päästämään syytetyn valtion alueelle, jotta tämä voi käyttää täysimääräisesti direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 kohtaan perustuvaa oikeuttaan olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään hänelle asetetusta maahantulokiellosta huolimatta. Tämä tarkoittaisi kuitenkin sitä, että edellytyksenä hänen oikeudelleen olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään olisi, että täytäntöönpanovallan käyttäjä antaa ensin hänelle luvan saapua maan alueelle. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa, että tätä lupaa ei voida riitauttaa tuomioistuimessa, mikä käytännössä aiheuttaa hallinnollisia esteitä, jotka vaikuttavat oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan oikeuteen.

C Ennakkoratkaisukysymykset

39. Näissä olosuhteissa Sofiyski Rayonen sad (Sofian piirituomioistuin, Bulgaria) on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

- ”1) Onko – – [direktiivin 2016/343] – – 8 artiklan 1 kohdassa säädettyä syytetyn oikeutta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään sallittua rajoittaa kansallisilla oikeussäännöillä, joiden mukaan virallisen syytteen kohteena olevalle ulkomaalaiselle voidaan määrätä hallinto-oikeudellinen maahantulo- ja oleskelukiello maassa, jossa rikosoikeudenkäynti käydään?
- 2) Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, täytyvätkö – – [direktiivin 2016/343] – – 8 artiklan 2 kohdan a tai b alakohdan edellytykset, jotka koskevat oikeudenkäynnin järjestämistä syytettynä olevan ulkomaalaisen poissa ollessa, jos tälle on ilmoitettu sääntöjenmukaisesti oikeudenkäynnistä ja poissaolon seurauksista ja häntä edustaa joko hänen itsensä tai valtion nimeämä valtuutettu edustaja, mutta esteenä hänen henkilökohtaiselle läsnäololleen on hallintomenettelyssä annettu maahantulo- ja oleskelukiello maassa, jossa rikosoikeudenkäynti käydään?
- 3) Onko sallittua muuttaa – – [direktiivin 2016/343] – – 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu syytetyn oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään kansallisilla oikeussäännöillä tämän henkilön prosessioikeudelliseksi velvoitteeksi, jos jäsenvaltiot antavat tällä tavalla paremman suojan tason johdanto-osan 48 perustelukappaleessa tarkoitettulla tavalla? Vai onko tällainen menettelytapa pikemminkin vastoin direktiivin johdanto-osan 35 perustelukappaletta, jonka mukaan syytetyn oikeus olla läsnä oikeudenkäynnissä ei ole ehdoton ja hän voi luopua tästä oikeudesta?

- 4) Onko sallittua, että syytetty luopuu etukäteen – – [direktiivin 2016/343] – – 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitetusta oikeudesta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään, jos hän on ilmaissut tämän esitutkinnan aikana yksiselitteisesti ja syytetylle on ilmoitettu poissaolon seurauksista?”

D Asian käsittely unionin tuomioistuimessa

40. Saksan, Unkarin ja Alankomaiden hallitukset sekä Euroopan komissio ovat esittäneet näistä kysymyksistä kirjallisia huomautuksia.

41. Unionin tuomioistuin osoitti ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle 5.10.2021 tietopyynnön, joka koski pääasian oikeudenkäynnin oikeudellista kehystä ja johon tämä vastasi 11.10.2021.

42. HN ja komissio esittivät suulliset huomautuksensa istunnossa.

IV Oikeudellinen arviointi

A Alustava huomautus

43. Esitän alustavan huomautuksen asian kannalta merkityksellisestä oikeudellisesta kehyksestä.

44. Ajattelen näet, että esitetyt kysymykset edellyttävät, että otetaan huomioon muita unionin oikeussääntöjä kuin ne, jotka on mainittu ennakkoratkaisupyynnössä nimenomaisesti.⁷

45. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kehottaa näet unionin tuomioistuinta tulkitsemaan direktiivin 2016/343 8 artiklan sanamuotoa erityisessä tilanteessa, jossa syytetty on yhtäältä maastapoistamisen kohteena ja toisaalta maahantuloa ja oleskelua maan alueella koskevan viisi vuotta voimassa olevan kiellon kohteena ZChRB:n nojalla.

46. Nämä toimenpiteet eivät ole rangaistuksia vaan sellaisia pakkotoimenpiteitä, joita voidaan toteuttaa rikosoikeudenkäynnin aloittamisesta riippumatta. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ilmoitti unionin tuomioistuimen esittämän selvennyspyynnön perusteella, että ZChRB:llä, jonka nojalla nämä toimenpiteet on toteutettu, pannaan täytäntöön direktiivi 2008/115. Näiden tietojen perusteella ja ilman täsmennyksiä, joita Bulgarian hallitus olisi voinut esittää tässä asiassa, katson, että HN:n tilanne kuuluu direktiivin 2008/115 soveltamisalaan, sellaisena kuin se määritetään sen 2 artiklan 1 kohdassa. Mikään ei viittaa siihen, että Bulgarian tasavalta olisi päättänyt sulkea direktiivin 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitetut tilanteet sen soveltamisalan ulkopuolelle.

⁷ Muistutettakoon vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenevän, että kansallisten tuomioistuinten ja unionin tuomioistuimen välille SEUT 267 artiklalla luodussa yhteistyömenettelyssä unionin tuomioistuimen tehtävänä on antaa kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllinen vastaus, jonka perusteella kansallinen tuomioistuin voi ratkaista siinä vireillä olevan asian. Unionin tuomioistuin saattaa tätä varten joutua ottamaan huomioon sellaisia unionin oikeuden normeja, joihin kansallinen tuomioistuin ei ole ennakkoratkaisukysymyksessään viitannut, jos nämä säännökset ovat tarpeen pääasian kohteena olevan riidan tutkimiseksi. Ks. esim. tuomio 29.4.2021, Banco de Portugal ym. (C-504/19, EU:C:2021:335, 30 kohta oikeustapausviittauksineen) ja tuomio 23.11.2021, IS (Ennakkoratkaisupyynnön lainvastaisuus) (C-564/19, EU:C:2021:949, 99 kohta).

47. Tällä perusteella ja jälleen niitä täsmennyksiä koskevin varauksin, joita Bulgarian hallitus olisi voinut esittää, vaikuttaa yhtäältä siltä, että päätös, jolla toimivaltaiset kansalliset viranomaiset ovat määränneet asianomaisen palauttamisesta tämän alkuperämaahan, on direktiivin 2008/115 3 artiklan 4 alakohdassa tarkoitettu ”palauttamispäätös”, joka siis merkitsee tämän direktiivin 3 artiklan 5 alakohdassa tarkoitettua ”maastapoistamista” Bulgarian alueelta, ja toisaalta siltä, että päätös, jolla nämä viranomaiset ovat asettaneet maahantulo- ja oleskelukiellon, on kyseisen direktiivin 3 artiklan 6 alakohdassa tarkoitettu ”maahantulokielto”.

48. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kysymykset edellyttävät siten mielestäni, että mainitaan direktiivin 2008/115 säännöt, jotta ne voidaan yhdistää direktiivin 2016/343 yhteydessä mainittuihin periaatteisiin.

B Direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 kohdassa vahvistetun kaltaisen olemista läsnä omassa oikeudenkäynnissään koskevan oikeuden ulottuvuus (ensimmäinen kysymys)

49. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustele unionin tuomioistuimelta ensimmäisellä kysymyksellään lähinnä, onko direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle käytännölle, jonka nojalla toimivaltaiset kansalliset viranomaiset voivat panna täytäntöön palauttamispäätöksen, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukiello, kolmannen maan kansalaista vastaan, vaikka viimeksi mainittua syytetään rikosoikeudenkäynnissä törkeästä rikoksesta eikä tämä ole vielä ollut läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

50. Tämä kysymys tulee esiin, koska selvästikin palauttamispäätöksen täytäntöönpano, siltä osin kuin se merkitsee asianomaisen fyysistä siirtämistä kyseisen jäsenvaltion ulkopuolelle,⁸ ja maahantuloa kyseisen valtion alueelle ja oleskelua siellä koskevan kiellon vahvistaminen viiden vuoden ajaksi, siltä osin kuin siinä kielletään tätä tulemasta uudelleen tälle alueelle ja oleskelemasta siellä tämän jälkeen,⁹ ovat omiaan loukkaamaan asianomaisen oikeutta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään, jos häntä vastaan nostetaan syyte samanaikaisesti näiden toimenpiteiden kanssa.

51. On näin ollen välttämätöntä pohtia rikosoikeudenkäynnin ja maastapoistamismenettelyn nivelymistä toisiinsa. Jotta voidaan määrittää niitä koskevat yksityiskohtaiset säännöt, aloitan tarkasteluni tutkimalla direktiivin 2016/343 8 artiklan sanamuotoa, kun siinä vahvistetaan syytetyn oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään, ennen kuin keskityn tämän direktiivin rakenteeseen sekä tavoitteisiin.¹⁰ Otan huomioon myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön. Unionin lainsäätäjä on näet esittänyt kyseisen direktiivin johdanto-osan 11, 13, 33, 45, 47 ja 48 perustelukappaleessa selvästi tahtonsa vahvistaa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden tehokasta soveltamista rikosoikeudenkäynneissä ja taata se ottamalla osaksi unionin oikeutta oikeuskäytännön, jonka tämä tuomioistuin on kehittänyt ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen noudattamisen osalta.¹¹

⁸ Ks. tuomio 6.12.2012, Sagor (C-430/11, EU:C:2012:777, 44 kohta oikeustapausviittauksineen).

⁹ Ks. esim. tuomio 3.6.2021, Westerwaldkreis (C-546/19, EU:C:2021:432, 52 kohta oikeustapausviittauksineen).

¹⁰ On muistettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin oikeuden säännöksen tai määräyksen tulkittamisessa on otettava huomioon paitsi sen sanamuoto myös sen asiayhteys ja sillä säännöstöllä tavoitellut päämäärät, jonka osa säännös tai määräys on. Ks. esim. tuomio 14.10.2021, Dyrektor Z. Oddziału Regionalnego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (C-373/20, EU:C:2021:850, 36 kohta oikeustapausviittauksineen).

¹¹ Allekirjoitettu Roomassa 4.11.1950, jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus.

1. Direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 kohdan sanamuoto

52. Direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 kohdassa vahvistetaan epäiltyjen ja syytettyjen oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään.¹² Kun unionin lainsäätävä vaatii, että jäsenvaltioiden on ”varmistettava, että epäillyllä tai syytetyllä on oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään”, unionin lainsäätävä asettaa näille valtioille velvollisuuden toteuttaa toimenpiteet, jotka ovat tarpeen, jotta nämä henkilöt voivat käyttää tätä oikeutta.

53. Oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään on näet oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden osatekijä.¹³ Muistutettakoon, että perusoikeudet ovat erottamaton osa yleisiä oikeusperiaatteita, joiden noudattamista unionin tuomioistuin valvoo.¹⁴ Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin vahvistetaan sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan¹⁵ 47 artiklan toisessa ja kolmannessa kohdassa¹⁶ ja 48 artiklassa että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa.

54. Perusoikeuskirjan 48 artiklan 2 kohdassa vahvistetaan erityisesti, että jokaiselle syytetylle taataan oikeus puolustukseen.¹⁷ Nämä oikeudet edellyttävät muun muassa, että syytetylle annetaan mahdollisuus esittää hyödyllisesti näkemyksensä häntä vastaan esitetyistä syytteistä.

55. Tässä yhteydessä tuomiosta Spetsializirana prokuratura (Istunto syytetyn poissa ollessa) ilmenee, että julkisen istunnon järjestämisellä on erityinen merkitys rikosasioissa, koska yksityinen voi perustellusti vaatia tulemista ”kuulluksi” ja saada muun muassa mahdollisuuden esittää suullisesti puolustautumisperusteensa, kuulla vapauttavia seikkoja sekä kuulustella ja vastakuulustella todistajia.¹⁸ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on niin ikään todennut samansuuntaisesti, että syytetyn läsnäolo omassa oikeudenkäynnissään on erittäin tärkeää sekä kuulluksi tulemista koskevan oikeuden kannalta että siltä osin kuin on tarpeen valvoa hänen väitteidensä paikkansapitävyyttä ja verrata niitä uhrin, jonka etuja on myös suojattava, ja todistajien lausumiin.¹⁹

56. Lisäksi 29.7.2019 annetusta tuomiosta Gambino ja Hyka ilmenee, että niiden, joiden vastuulla on syytetyn syyllisyydestä tai syyttömyydestä päättäminen, on lähtökohtaisesti kuulusteltava todistajia henkilökohtaisesti.²⁰ Eräs rikosoikeudenkäynnin perustavanlaatuisista osatekijöistä on se, että syytetyllä on mahdollisuus kuulla todistajien ja/tai uhrien lausumia tuomarin läsnä ollessa, joka asian käsittelyn päätyttyä ratkaisee asian. Tämä välittömyysperiaate on rikosoikeudenkäynnin tärkeä tae, koska tuomarin todistajan käyttäytymisestä ja uskottavuudesta

¹² Tuomio 17.12.2020, Generalstaatsanwaltschaft Hamburg (C-416/20 PPU, EU:C:2020:1042, 43 kohta).

¹³ Ks. direktiivin 2016/343 johdanto-osan 33 perustelukappale.

¹⁴ Tuomio 26.6.2007, Ordre des barreaux francophones et germanophone ym. (C-305/05, EU:C:2007:383, 29 kohta).

¹⁵ Jäljempänä perusoikeuskirja.

¹⁶ Perusoikeuskirjan 47 artiklan toisen kohdan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, joka on etukäteen laillisesti perustettu, ja jokaisella on oltava mahdollisuus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään.

¹⁷ Tuomio 29.7.2019, Gambino ja Hyka (C-38/18, EU:C:2019:628, 38 kohta).

¹⁸ Ks. esim. tuomio 13.2.2020, Spetsializirana prokuratura (Istunto syytetyn poissa ollessa) (C-688/18, EU:C:2020:94, 36 kohta), jossa viitataan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 23.11.2006 antamaan tuomioon Jussila v. Suomi (CE:ECHR:2006:1123JUD007305301, 40 kohta) ja 4.3.2008 antamaan tuomioon Hüseyin Turan v. Turkki (CE:ECHR:2008:0304JUD001152902, 31 kohta).

¹⁹ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 23.5.2000, Van Pelt v. Ranska (ECLI:CE:ECHR:2000:0523JUD003107096, 66 kohta).

²⁰ C-38/18, EU:C:2019:628, 42 kohta.

tekemillä havainnoilla voi olla vakavia seurauksia syytetyille.²¹ Tämä oikeuskäytäntö perustuu siten vakaumukseen, jonka mukaan vain rikosoikeudenkäynti voi johtaa rikosvastuun viralliseen toteamiseen.²²

57. Kun otetaan huomioon direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 kohdan sanamuoto ja asema, joka oikeudella olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään on unionin oikeudessa, jäsenvaltion viranomaiset, jotka ovat päättäneet nostaa syytteen kolmannen maan kansalaista vastaan, eivät voi mielestäni panna täytäntöön tämän kansalaisen maastapoistamista, johon liittyy lisäksi viiden vuoden maahantulo- ja oleskelukiello, määräämättä prosessinjohtotoimista, jotka ovat välttämättömiä, jotta kyseinen kansalainen kykenee käyttämään täysimääräisesti oikeuttaan olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään, ellei hän ole luopunut siitä tietoisesti ja yksiselitteisesti.

58. Direktiivin 2016/343 rakenne tukee mielestäni tätä tulkintaa.

2. Direktiivin 2016/343 rakenne

59. Ensinnäkin on korostettava, että unionin lainsäätäjä ei ole käsitellyt direktiivin 2016/343 3 luvun 8 eikä 9 artiklassa tilannetta, jossa syytetty on estynyt olemasta läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

60. Tämän direktiivin 8 artiklan ainoana tavoitteena ja päämääränä on vahvistaa sen 1 kohdassa tämän henkilön oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään ja määritellä sen 2 kohdassa tapaukset, joissa henkilö voidaan tuomita hänen ollessaan poissa. Unionin lainsäätäjä on näet täsmentänyt kyseisen direktiivin johdanto-osan 35 perustelukappaleessa, että tämä oikeus ei ole ehdoton, vaan syytetyn olisi voitava tietäen edellytyksin joko nimenomaisesti tai hiljaisella suostumuksella, mutta yksiselitteisesti, luopua tästä oikeudesta.

61. Jäsenvaltiot voivat siten direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 ja 3 kohdan nojalla säätää, että syytetty voidaan tuomita hänen poissa ollessaan ja oikeudenkäynnin päätteeksi annettu langettava tuomio voidaan panna täytäntöön, jos tälle henkilölle on ilmoitettu hyvissä ajoin oikeudenkäynnistä ja poissaolon seurauksista tai jos häntä edustaa, sen jälkeen kun hänelle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä, joko hänen itsensä tai valtion nimeämä valtuutettu edustaja. Tämä on omiaan osoittamaan, että syytetty on tietoisesti luopunut olemasta läsnä henkilökohtaisesti omassa oikeudenkäynnissään.

62. Siltä varalta, että syytetylle ei ole ilmoitettu hänen oikeudenkäynnistään, koska häntä ei ole löydetty toimivaltaisten viranomaisten ponnistuksista huolimatta, unionin lainsäätäjä on antanut jäsenvaltioille direktiivin 2016/343 8 artiklan 4 kohdan nojalla mahdollisuuden säätää siitä, että tämä henkilö voidaan tuomita hänen poissa ollessaan. Jäsenvaltioiden on kuitenkin säädettävä lainsäädännössään siitä, että kyseiselle henkilölle ilmoitetaan erityisesti silloin, kun hänet

²¹ Ks. tuomio 29.7.2019, Gambino ja Hyka (C-38/18, EU:C:2019:628, 43 kohta).

²² Muistutettakoon, että unionin tuomioistuin oikeuskäytännön mukaan käsitteen ”päätökseen johtanut oikeudenkäynti” on tulkittava tarkoittavan sellaiseen oikeudelliseen ratkaisuun johtanutta oikeudenkäyntimenettelyä, jolla henkilö, jonka luovuttamista eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanon yhteydessä pyydetään, on lopullisesti tuomittu, ja siinä tapauksessa, että menettelyyn kuuluu useita oikeusasteita, joissa on annettu peräkkäisiä tuomioita, unionin tuomioistuin on katsonut, että mainittu käsite viittaa tämän menettelyn viimeiseen vaiheeseen, jonka päätteeksi tuomioistuin tutkittuaan asian sekä tosiseikkojen että oikeudellisten seikkojen osalta lausuu lopullisesti asianomaisen henkilön syyllisyydestä ja tuomitsee hänet vapausrangaistukseen. Ks. vastaavasti tuomio 22.12.2017 Ardic (C-571/17 PPU, EU:C:2017:1026, 64 ja 65 kohta). Unionin tuomioistuin totesi, että tätä käsitettä on tulkittava unionissa itsenäisesti ja yhtenäisesti riippumatta rikosoikeuden alan luokittelusta ja aineellisista ja prosessuaalisista säännöistä, jotka luonnostaan ovat erilaisia eri jäsenvaltioissa (63 kohta). Unionin tuomioistuin täsmensi vielä, että mainittu käsite kattaa myös myöhemmän menettelyn, jonka päätteeksi on annettu oikeudellinen ratkaisu, jolla muutettiin lopullisesti yhden tai useamman alun perin määrätyn rangaistuksen tasoa, jos tämän viimeksi mainitun ratkaisun antaneella viranomaisella on ollut tältä osin tiettyä harkintavaltaa (66 kohta).

pidätetään tuomion perusteella, mahdollisuudesta valittaa sellaisen oikeudenkäynnin päätteeksi annetusta ratkaisusta, johon hän ei ole saapunut, ja että hänellä on oikeus uuteen oikeudenkäyntiin tämän direktiivin 9 artiklan mukaisesti.²³

63. On todettava, että tilanne, jossa syytetty on estynyt olemasta läsnä omassa oikeudenkäynnissään esimerkiksi sen vuoksi, että hänet oli poistettu maasta ja hänelle oli asetettu maahantulo- ja oleskelukiello, ei kuulu näiden säännösten soveltamisalaan.

64. Yhtäältä tällainen tilanne poikkeaa sinänsä direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 ja 3 kohdassa tarkoitettusta tilanteesta, jossa syytetty luopuu kaikista seikoista tietoisena oikeudestaan olla läsnä oikeudenkäynnissä.

65. Toisaalta tällaista tilannetta ei voida välttämättä tarkastella direktiivin 2016/343 8 artiklan 4 kohdan näkökulmasta, sillä sen täytäntöönpano edellyttää, että toimivaltaisten kansallisten viranomaisten on mahdotonta löytää tämä henkilö ja ilmoittaa tälle hänen oikeudenkäynnistään kohtuullisiksi katsottavista toimista huolimatta. Kun näet toimivaltaiset kansalliset viranomaiset poistavat maasta kolmannen maan kansalaisen, jonka viranomaiset ovat päättäneet asettaa syytteeseen, ennen kuin kyseiselle henkilölle on ilmoitettu hänen oikeudenkäynnistään, eivätkä ole ryhtyneet toimenpiteisiin, jotka ovat välttämättömiä sen varmistamiseksi, että kun tämä henkilö on palannut alkuperämaahansa, hänelle kyetään ilmoittamaan hänen oikeudenkäynnistään, ne ovat asettaneet itsensä alttiiksi sille vaaralle, että ne eivät enää kykene löytämään syytettyä ilmoittaakseen tälle hänen oikeudenkäyntinsä päivämäärästä ja paikasta. Tässä tapauksessa suullisista keskusteluista ilmenee, että HN:ää vastaan huhtikuussa 2020 vireille pantu rikosoikeudenkäynti viivästyi Covid-19 -pandemian vuoksi. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että kun otetaan huomioon tosiseikkojen aikajärjestys, kaikkia toimenpiteitä, jotka olisivat olleet välttämättömiä sen varmistamiseksi, että HN:lle, jota pidettiin tuolloin säilöönottotiloissa, ilmoitettaisiin hänen oikeudenkäyntinsä järjestämisestä, ei ollut aloitettu. Olisi voitu esimerkiksi lykätä maastapoistamisen täytäntöönpanoa rikosoikeudenkäyntiä odotettaessa. Samoin olisi voitu soveltaa keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevia kansainvälisiä välineitä.²⁴

66. Tämän perusteella minun on toiseksi täsmennettävä, että tilannetta, jossa syytetty on estynyt olemasta läsnä omassa oikeudenkäynnissään, koskee sitä vastoin direktiivin 2016/343 johdanto-osan 34 perustelukappale.

67. Tässä perustelukappaleessa todetaan, että ”jos – – syytetty ei voi olla läsnä oikeudenkäynnissä hänestä riippumattomista syistä, hänellä olisi oltava mahdollisuus pyytää oikeudenkäynnille uutta ajankohtaa kansallisessa lainsäädännössä säädettyssä määräajassa”.

68. Tälle perustelukappaleelle ei tosin ole vastinetta direktiivin 2016/343 säännöksissä, ja unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti unionin säädösten perustelukappaleilla ei ole itsenäistä oikeudellista arvoa, vaan ne ovat luonteeltaan kuvailevia eivätkä normatiivisia.²⁵ Unionin lainsäätävä osoittaa tästä huolimatta tässä yhteydessä kuitenkin tahtonsa ottaa huomioon tilanteet, joissa syytetty on estynyt olemasta läsnä omassa oikeudenkäynnissään tahdostaan

²³ Ks. direktiivin 2016/343 8 ja 9 artiklan tulkinnasta ratkaisuehdotukseni Spetsializirana prokuratura ym. (Paenneeseen syytettyyn liittyvä oikeudenkäynti) (C-569/20, EU:C:2022:26) asiassa, joka on edelleen vireillä unionin tuomioistuimessa ja joka koskee sitä, miltä osin pakosalla oleva henkilö voi saada oikeuden uuteen oikeudenkäyntiin.

²⁴ Ks. esim. keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva eurooppalainen yleissopimus, joka on allekirjoitettu Strasbourgissa 20.4.1959, ETS nro 30.

²⁵ Ks. perustelukappaleiden arvosta julkisasiamies Szpunarin ratkaisuehdotus Planet49 (C-673/17, EU:C:2019:246, 71 kohta).

riippumattomista syistä, joten jäsenvaltio on tuolloin velvollinen noudattamaan huolellisuutta varmistaakseen, että tämä henkilö kykenee tosiasiallisesti käyttämään oikeuttaan olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

69. Tämä periaate perustuu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön, joka puolestaan perustuu syytetyn esittämien estettä koskevien perusteiden luonteen ja vakavuuden tapauskohtaiseen arviointiin ja huolellisuuteen, jota toimivaltaiset kansalliset viranomaiset ovat osoittaneet varmistaakseen tämän henkilön läsnäolon istunnossa.²⁶ Kyseinen tuomioistuin totesi siten 28.8.1991 antamassaan tuomiossa FCB v. Italia Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 6 artiklan vastaiseksi sen, että italialainen toisen asteen tuomioistuin ei ollut lykännyt asian käsittelyä, vaikka syytetty, jota syytettiin hyvin törkeistä rikoksista, oli ollut pidätettynä alankomaalaisessa vankilassa eikä ollut ilmaissut tahtoaan luopua olemasta läsnä oikeudenkäynnissä.²⁷

70. Direktiivin 2016/343 johdanto-osan 34 perustelukappaleen sanamuoto on mielestäni riittävän laaja kattaakseen tilanteet, joissa syytetty on estynyt olemasta läsnä omassa oikeudenkäynnissään, koska hänet on poistettu maasta kolmanteen maahan ja hänen on myös mahdotonta palata tuomiovaltion alueelle ja oleskella siellä häntä vastaan toteutettujen hallinnollisten pakkotoimenpiteiden vuoksi. Tämä perustelukappale näyttää kuitenkin tarkoittavan tilanteita, joissa tämä henkilö tietää oikeudenkäyntinsä päivämäärän, koska hän pyytää tuomioistuinta lykkäämään sitä, mikä ei ole tilanne tässä asiassa. Lisäksi toimenpiteet, jotka unionin lainsäätäjä mainitsee kyseisessä perustelukappaleessa, eivät ole riittäviä, jotta kyseinen henkilö voisi olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään. Kyseinen lainsäätäjä käsittelee näet perustelukappaleessa vain oikeudenkäynnin lykkäämistä.²⁸ Palauttamispäätöksen, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukiello, täytäntöönpanosta seuraavan esteen luonne, ulottuvuus ja kesto, jonka muistutan voivan olla viisi vuotta, edellyttävät, että toteutetaan muita menettelyllisiä toimenpiteitä sekä hallintoviranomaisten toimesta, esimerkiksi lykkäämällä maastapoistamista, että oikeusviranomaisten toimesta, esimerkiksi turvautumalla keskinäiseen kansainvälisen oikeusapuun.

71. Tällaiset toimenpiteet ovat välttämättömiä direktiivin 2016/343 tarkoituksen kannalta.

3. Direktiivin 2016/343 tarkoitus

72. Direktiivin 2016/343 tarkoituksena on sen johdanto-osan 9 perustelukappaleen ja 1 artiklan mukaisesti lujittaa oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sekä syytetyn puolustautumisoikeuksia rikosoikeudenkäynnissä määrittelemällä yhteiset vähimmäissäännöt, jotka koskevat muun muassa oikeutta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

²⁶ Ks. esim. pidätyksen osalta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 28.8.1991 antama tuomio FCB v. Italia (ECLI:CE:ECHR:1991:0828JUD001215186) sekä 31.3.2005 antama tuomio Mariani v. Ranska (ECLI:CE:ECHR:2005:0331JUD004364098) Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan rikkomisen osalta. Ks. syytteitä koskevista riskeistä esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 2.10.2018 antama tuomio Bivolaru v. Romania (ECLI:CE:ECHR:2018:1002JUD006658012), joka koskee Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan rikkomatta jättämistä. Ks. terveydellisistä syistä esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 12.2.2004 antama tuomio De Lorenzo v. Italia (nro 69264/01, ECLI:CE:ECHR:2004:0212DEC006926401), joka koskee sitä, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen kyseistä artiklaa ei ollut rikottu. Ks. sijainnista ulkomailla Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 24.3.2005 antama tuomio Stoichkov v. Bulgaria (ECLI:CE:ECHR:2005:0324JUD000980802), joka koskee Euroopan ihmisoikeussopimuksen saman artiklan rikkomista.

²⁷ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 28.8.1991 antama tuomio FCB v. Italia (ECLI:CE:ECHR:1991:0828JUD001215186).

²⁸ Tämä erottaa direktiivin 2016/343 rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta 25.10.2012 annetusta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivistä 2012/29/EU (EUVL 2012, L 315, s. 57), jonka 17 artikla koskee toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksia.

73. Ensinnäkin tosiasiallinen oikeus asian käsittelyyn tuomioistuimessa ja puolustautumisoikeuksien käyttäminen edellyttävät, että tämä henkilö kykenee olemaan läsnä omassa oikeudenkäynnissään. Jos kolmannen maan kansalainen, jota vastaan jäsenvaltion viranomaiset ovat nostaneet syytteen törkeän rikoksen vuoksi, poistetaan maasta ja häntä lisäksi kielletään saapumasta tämän valtion alueelle ja oleskelemasta siellä, vaikka hänen oikeudenkäyntiään ei ole vielä järjestetty, tehdään täysin tehottomaksi oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään, jos näihin toimenpiteisiin ei liity erityisiä säännöksiä, joiden perusteella kyseiselle henkilölle voidaan ilmoittaa hänen oikeudenkäyntinsä päivämäärästä ja paikasta ja varmistaa, että hän on läsnä istunnossa tai edustettuna siellä.

74. Toiseksi direktiivin 2016/343 johdanto-osan toisesta, neljännessä ja kymmenennestä perustelukappaleesta seuraa, että unionin lainsäätäjä pyrkii myös vahvistamaan jäsenvaltioiden keskinäistä luottamusta toistensa rikosoikeusjärjestelmiin edistämällä syytetyn tuomitsemista koskevien tuomioistuinratkaisujen vastavuoroista tunnustamista, mukaan lukien tuomiot, joissa määrätään vapausrangaistus.²⁹ Vastaajan poissa ollessa annetun langettavan tuomion vastavuoroinen tunnustaminen edellyttää, että tuomio on annettu olosuhteissa, joilla varmistetaan tämän henkilön prosessuaalisten oikeuksien kunnioittaminen. Muussa tapauksessa tämä merkitsee täytäntöönpanosta kieltäytymistä koskevaa perustetta, josta säädetään esimerkiksi vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta rikosasioissa annettuihin tuomioihin, joissa määrätään vapausrangaistus tai vapauden menetyksen käsittävä toimenpide, niiden täytäntöön panemiseksi Euroopan unionissa 27.11.2008 tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2008/909/YOS³⁰ 9 artiklassa. Nyt käsiteltävä asia kuuluu tosin eri asiayhteyteen, jossa on kyse jäsenvaltiosta ja kolmannelta maasta. Totean kuitenkin, että karkottamista koskevia kansainvälisen oikeuden määräyksiä on tulkittava samalla tavoin.³¹ On siis kaikissa olosuhteissa välttämätöntä, että toimivaltaiset kansalliset viranomaiset toteuttavat kaikki välttämättömät toimenpiteet varmistukseksi sen, että syytetylle ilmoitetaan hänen oikeudenkäyntinsä joko ennen hänen poistamistaan maasta tai sen jälkeen, ja tarvittaessa sen, että nämä viranomaiset aloittavat toimenpiteet, jotka ovat tarpeen, jotta hän on läsnä oikeudenkäynnissä, jos kyseinen henkilö on poistettu maasta.

75. Kolmanneksi oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, johon direktiivi 2016/343 perustuu, edellyttää hyvää oikeudenkäyttöä. Jos palauttamispäätös pannaan täytäntöön paitsi välittömästi myös samaan aikaan kuin rikosoikeudenkäynti ilman, että toteutettaisiin toimenpiteitä, joilla voidaan varmistaa syytetyn löytäminen kolmannen maan alueelta, aiheutetaan tosiasiallisesti se vaara, että oikeusviranomaiset eivät kykene ilmoittamaan tälle henkilölle häntä koskevasta oikeudenkäynnistä. Nyt käsiteltävässä asiassa asianomaisen poistaminen maasta kolmanteen maahan on siis johtanut toimenpiteisiin tämän maan konsuliviranomaisissa, mutta toimenpiteet ovat jääneet tuloksettomiksi. Tällainen tilanne saattaa merkitä rikosoikeudenkäynnin tosiasiallista lykkäämistä ja siten sen pitkittymistä taikka syytetyn

²⁹ Ks. tuomio 22.12.2017, *Ardic* (C-571/17 PPU, EU:C:2017:1026) ja tuomio 13.2.2020, *Spetsializirana prokuratura* (Istunto syytetyn poissa ollessa) (C-688/18, EU:C:2020:94).

³⁰ EUVL 2008, L 327, s. 27. Ks. myös puitepäätösten 2002/584/YOS, 2005/214/YOS, 2006/783/YOS, 2008/909/YOS ja 2008/947/YOS muuttamisesta henkilöiden prosessuaalisten oikeuksien parantamiseksi sekä vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisen edistämiseksi sellaisten päätösten osalta, jotka on tehty vastaajan ollessa poissa oikeudenkäynnistä, 26.2.2009 annetun neuvoston puitepäätöksen 2009/299/YOS (EUVL 2009, L 81, s. 24) 2 artikla siltä osin kuin siinä lisätään eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä 13.6.2002 tehdyn neuvoston puitepäätökseen 2002/584/YOS (EYVL 2002, L 190, s. 1) 4 a artikla. Kuten tämän artiklan 1 kohdan sanamuodostakin seuraa, täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi kieltäytyä panemasta täytäntöön eurooppalaista pidätysmääräystä, joka on annettu vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten, jos henkilö ei ollut henkilökohtaisesti läsnä päätökseen johtaneessa oikeudenkäynnissä, jollei tässä pidätysmääräyksessä todeta, että tämän säännöksen a–d alakohdassa mainitut edellytykset täyttyvät. Ks. vastaavasti tuomio 17.12.2020, *Generalstaatsanwaltschaft Hamburg* (C-416/20 PPU, EU:C:2020:1042, 38 kohta oikeustapausviittauksiin).

³¹ Ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 17.1.2012 *Othman (Abu Qatada) v. Yhdistynyt kuningaskunta* (ECLI:CE:ECHR:2012:0117JUD000813909, 258 ja 259 kohta).

poissa ollessa annettavaa tuomiota, jota ei tämän jälkeen voida tunnustaa kyseisessä maassa, jolle on tehty keskinäistä oikeusapua koskeva pyyntö, tai riitauttaa direktiivin 2016/343 8 artiklan 4 kohdan nojalla uuden oikeudenkäynnin järjestämiseksi.

76. Näiden seikkojen perusteella vaikuttaa yhtäältä olennaisen tärkeältä, että toimivaltaiset syyttäjäviranomaiset ja hallintoviranomaiset tekevät yhteistyötä. Ei siis voida jättää korostamatta nyt käsiteltävän asian tapahtumien aikajärjestystä: asianomainen pidätettiin 11.3.2020, oikeusviranomaiset ilmoittivat hänelle 23.4.2020 rikosepäilystä, ja rajapoliisiviranomainen poisti hänet maan alueelta 16.6.2020 eli kahdeksan päivää ennen kuin hänen valmisteluistuntonsa päivämääräksi vahvistettiin 23.7.2020.

77. Toisaalta katson, että on välttämätöntä, että toimivaltaiset kansalliset viranomaiset punnitsevat eri intressejä keskenään varjellakseen samaan aikaan syytetyn perusoikeuksia ja jäsenvaltion yleistä etua. Tämä intressien punnitseminen edellyttää mielestäni, että nämä viranomaiset hyvittävät, korjaavat tai korvaavat seuraukset, jotka liittyvät riidanalaisten hallinnollisten toimenpiteiden täytäntöönpanoon, riittäväillä menettelyllisillä mekanismeilla, joilla voidaan taata taso, joka täyttää oikeudenmukaisuuden vaatimukset menettelyssä. Katson, että niiden pitäisi pohtia palauttamispäätöksen, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukiello, täytäntöönpanoa koskevia yksityiskohtaisia sääntöjä ja erityisesti tarvetta panna se välittömästi täytäntöön, vaikka rikosoikeudellinen menettely on vireillä. Tässä yhteydessä niiden pitäisi voida ottaa huomioon sen rikoksen törkeys, joka väitetään tehdyn, ja vaarat, joita aiheutuu siitä, että asianomainen henkilö on maan alueella. Tässä yhteydessä se, että kolmannen maan kansalaista epäillään törkeästä rikoksesta, ei voi sellaisenaan olla hyväksyttävä peruste sille, että tämä kansalainen poistetaan välittömästi maasta, ilman että toteutetaan asianmukaisia toimenpiteitä, jotta tämä voisi olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

78. Kun otetaan huomioon tämä direktiivin 2016/343 sanamuodon mutta myös sen rakenteen ja tarkoituksen tarkastelu, tämän direktiivin 8 artiklan 1 kohtaa on mielestäni tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle käytännölle, jonka nojalla ryhdytään panemaan täytäntöön maastapoistamista koskevaa toimenpidettä, johon liittyy sellaiselle kolmannen maan kansalaiselle asetettu maahantulo- ja oleskelukiello, johon kohdistuu törkeään rikokseen perustuva rikosoikeudellinen menettely, ilman että toimivaltaiset kansalliset viranomaiset toteuttaisivat erityisiä toimenpiteitä, jotka ovat välttämättömiä, jotta tämä kansalainen kykenee käyttämään täysimääräisesti puolustautumisoikeuksiaan ja olemaan läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

79. Koska direktiivissä 2016/343 ei säädetä tällaisista mekanismeista, katson, että on menettelyllisen autonomian periaatteen nojalla jäsenvaltioiden tehtävänä ottaa ne käyttöön käyttämällä tarvittaessa keinoja, jotka on annettu niiden käyttöön direktiivin 2008/115 yhteydessä.

4. Direktiivissä 2008/115 säädetty menettelylliset mekanismit

80. SEUT 79 artiklan 2 kohdan c alakohdan mukaisesti ja kuten direktiivin 2008/115 johdanto-osan 2 ja 24 perustelukappaleessa korostetaan, direktiivillä pyritään ottamaan käyttöön tehokas maastapoistamis- ja palauttamispolitiikka, joka perustuu yhteisiin normeihin ja oikeudellisiin takeisiin, joiden mukaisesti henkilöt palautetaan inhimillisellä tavalla ja heidän perusoikeuksiaan ja ihmisarvoaan täysimääräisesti kunnioittaen.³² Tästä seuraa, että

³² Ks. direktiivin 2008/115 johdanto-osan 2 ja 11 perustelukappale sekä tuomio 18.12.2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, 42 kohta) ja tuomio 2.7.2020, Stadt Frankfurt am Main (C-18/19, EU:C:2020:511, 37 kohta oikeustapaustulkinnaksi).

toimenpiteet, joita toteutetaan tämän direktiivin perusteella, on pantava täytäntöön siten, että ei rajoiteta kolmannen maan kansalaisen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja että kunnioitetaan hänen oikeuttaan olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

81. Unionin lainsäätävä täsmentää lisäksi kyseisen direktiivin johdanto-osan 6 perustelukappaleessa, että kun jäsenvaltiot päättävät kolmannen maan kansalaisen sääntöjenvastaisen oleskelun, niiden pitäisi huolehtia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin noudattamisesta ja tehdä unionin oikeuden yleisten oikeusperiaatteiden mukaisesti päätökset tapauskohtaisesti siten, että ne ottavat huomioon muita objektiivisia perusteita kuin pelkästään tämän kansalaisen laittoman oleskelun. Unionin tuomioistuin on näin ollen täsmentänyt, että jäsenvaltiot ovat velvollisia kunnioittamaan suhteellisuusperiaatetta tässä samassa direktiivissä säädetyn palauttamismenettelyn kaikissa vaiheissa, mukaan lukien palauttamispäätökseen liittyvä vaihe.³³ Se lisäsi myös, että toimivaltaiset kansalliset viranomaiset ovat velvollisia kuulemaan asianomaista ennen palauttamispäätöksen tekemistä, sillä hänellä on oikeus ilmaista näkemyksensä sitä koskevista yksityiskohtaisista säännöistä.³⁴

82. Näissä olosuhteissa palauttamispäätöksen, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukiello, tekeminen edellyttää mielestäni, että toimivaltaiset kansalliset viranomaiset tutkivat tapauskohtaisesti, missä määrin sen välitön täytäntöönpano saattaa vaarantaa asianomaisen kolmannen maan kansalaisen puolustautumisoikeudet.

83. Unionin lainsäätävä vahvistaa lisäksi direktiivin 2008/115 9 artiklassa maastapoistamisen lykkäämistä koskevat säännökset.

84. Tämän direktiivin 9 artiklan 2 kohdan mukaisesti jäsenvaltiot voivat ”lykätä maastapoistamista asianmukaiseksi ajaksi ottaen huomioon yksittäistapauksen erityispiirteet”. Vaikka unionin lainsäätävä kehottaa jäsenvaltioita ottamaan tässä yhteydessä huomioon perusteet, jotka liittyvät kolmannen maan kansalaisen fyysiseen tai henkiseen tilaan taikka teknisiin syihin, esimerkiksi kuljetuskapasiteetin puutteeseen, adverbin ”erityisesti” käyttö osoittaa, että muitakin seikkoja voidaan ottaa huomioon. Tapauskohtaisen tarkastelun, joka toimivaltaisten kansallisten viranomaisten pitää suorittaa, olisi siis mahdollistettava tutustuminen rikosoikeudelliseen menettelyyn tätä kansalaisia vastaan, jotta voidaan ratkaista, onko suunniteltava pikemminkin maastapoistamisen lykkäämistä eikä täytäntöönpanematta jättämistä.

85. Täsmennettäköön tässä yhteydessä, että jos maastapoistamista lykätään, direktiivin 2008/115 9 artiklan 3 kohdassa sallitaan se, että jäsenvaltiot asettavat asianomaiselle tiettyjä velvoitteita, joilla pyritään estämään pakenemisen vaara, kuten säännöllinen ilmoittautuminen viranomaisille tai velvollisuus pysytellä tietyssä paikassa. Nämä velvoitteet vahvistetaan tämän direktiivin 7 artiklan 3 kohdassa.

86. Lainsäätävä vahvistaa lisäksi kyseisen direktiivin 11 artiklan 3 kohdan neljännessä alakohdassa säännöksiä, jotka liittyvät maahantulokiellon kumoamiseen tai lykkäämiseen.

87. Tämä mekanismi antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden kumota maahantulokiellon tai lykätä sen täytäntöönpanoa ”yksittäistapauksissa tai tietyissä tapausryhmissä muiden syiden perusteella”. Tässä artiklassa annetaan selvästi jäsenvaltioille verrattain merkittävää harkintavaltaa tilanteissa, joissa ne voivat päättää maahantulokiellon kumoamisesta tai sen täytäntöönpanon

³³ Tuomio 11.6.2015, Zh. ja O. (C-554/13, EU:C:2015:377, 49 kohta oikeustapaustulkinnaksi).

³⁴ Ks. tämän tuomion 69 ja 70 kohta.

lykkäämisestä. Katson tässä asiayhteydessä ja samoista syistä kuin tämän ratkaisuehdotuksen 83 kohdassa esitetään, että jäsenvaltioiden pitäisi voida kumota maahantulo- ja oleskelukiello alueellaan tai lykätä sen täytäntöönpanoa varmistaakseen asianomaisen kolmannen maan kansalaisen oikeuksien kunnioittamisen antamalla hänelle tarvittaessa mahdollisuuden olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

88. Edellä esitetyn perusteella ehdotan siis, että unionin tuomioistuin toteaisi, että direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle käytännölle, jonka nojalla kolmannen maan kansalaisen maastapoistaminen, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukiello, pannaan täytäntöön, vaikka asianomaista henkilöä vastaan on vireillä rikosoikeudellinen menettely törkeän rikoksen vuoksi, ilman että toimivaltaiset kansalliset viranomaiset toteuttavat erityisiä järjestelyjä, joiden perusteella tämä kansalainen kykenisi olemaan läsnä omassa oikeudenkäynnissään. Näissä olosuhteissa ehdotan lisäksi, että unionin tuomioistuin toteaisi, että jos maastapoistamiseen liittyy maahantulo- ja oleskelukiello, sen toteuttaminen edellyttää, että jos tämä henkilö on rikosoikeudenkäynnin kohteena, on tarkistettava, sopiiko tämän toimenpiteen välitön täytäntöönpano yhteen kyseisen henkilön puolustautumisoikeuksien kanssa, ja tarvittaessa, onko tarpeen lykätä maastapoistamista taikka kumota maahantulo- ja oleskelukiello tai lykätä sitä direktiivin 2008/115 9 artiklan ja 11 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

C Mahdollisuus luopua oikeudesta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla

89. Tässä yhteydessä on tutkittava toinen ja kolmas kysymys, jotka liittyvät olosuhteisiin, joissa syytetty, josta on tehty palauttamispäätös, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukiello, voi luopua olemasta läsnä omassa oikeudenkäynnissään direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

90. Aluksi on huomautettava, että tämän direktiivin 8 artiklan 2 ja 3 kohdassa säädetään mahdollisuudesta tuomita henkilö hänen ollessaan poissa ja panna täytäntöön langettava ratkaisu, joka on mahdollisesti annettu tämän menettelyn päätteeksi, ikään kuin käsittely olisi ollut kontradiktorinen. Kyseisen direktiivin 8 artiklan 4 kohdassa säädetään niin ikään mahdollisuudesta tuomita tämä henkilö hänen ollessaan poissa, mutta siten, että hänellä on oikeus riitauttaa langettava tuomio ja saada uusi oikeudenkäynti saman direktiivin 9 artiklassa säädetyin edellytyksin. Nämä kaksi tilannetta poikkeavat toisistaan sen mukaan, onko syytetty tiennyt oikeudenkäynnistään ja onko hän harkitusti luopunut saapumasta oikeudenkäyntiinsä vai eikö tämä henkilö ole tiennyt siitä.

1. Tilanne, jossa syytetty on estynyt olemasta läsnä omassa oikeudenkäynnissään sen vuoksi, että palauttamispäätös, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukiello, on pantu täytäntöön (toinen kysymys)

91. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisella kysymyksellään unionin tuomioistuimelta lähinnä, onko direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että jäsenvaltio voi tuomita syytetyn hänen poissa ollessaan, vaikka hän on estynyt olemasta läsnä omassa oikeudenkäynnissään sellaisen häntä vastaan tehdyn palauttamispäätöksen vuoksi, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukiello, jos hänelle on ilmoitettu tästä oikeudenkäynnistä ja poissaolon seurauksista ja häntä on edustanut joko hänen itsensä nimeämä tai viran puolesta nimetty valtuutettu edustaja.

92. Jäsenvaltiot voivat direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 ja 3 kohdan nojalla säätää, että henkilö voidaan tuomita hänen poissa ollessaan ja mahdollinen langettava tuomio panna täytäntöön, ilman että henkilöllä olisi oikeus uuteen oikeudenkäyntiin, mikäli tietyt edellytykset täyttyvät.

93. Unionin lainsäätäjät näet toteaa tämän direktiivin johdanto-osan 35 perustelukappaleessa, että epäillyn tai syytetyn oikeus olla läsnä oikeudenkäynnissä ei ole ehdoton oikeus ja että epäillyn tai syytetyn olisi voitava tietyin edellytyksin joko nimenomaisesti tai hiljaisella suostumuksella, mutta yksiselitteisesti, luopua tästä oikeudesta.³⁵ Tällainen luopuminen voi siis olla lähtökohtaisesti mahdollista vain kahdessa tapauksessa, jotka mainitaan direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdassa.³⁶

94. Ensimmäinen eli tämän direktiivin 8 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettu tapaus koskee ilmoittamista syytetyille. Se liittyy tilanteeseen, jossa tälle henkilölle on ilmoitettu hyvissä ajoin hänen oikeudenkäynnistään ja poissaolon seurauksista. Kyseisen direktiivin johdanto-osan 36 perustelukappaleesta ilmenee, että tämän ilmoittamisen pätevyys edellyttää yhtäältä, että kyseinen henkilö on haastettu henkilökohtaisesti tai että hänelle on annettu hyvissä ajoin muilla keinoin virallinen tieto oikeudenkäynnin ajankohdasta ja paikasta siten, että hän voi tulla tietoisiksi oikeudenkäynnistä, ja toisaalta, että hänelle on ilmoitettu siitä, että asia voidaan ratkaista, vaikka hän jättää saapumatta oikeudenkäyntiin. Direktiivin johdanto-osan 38 perustelukappaleen mukaan toimivaltaisten kansallisten viranomaisten on noudatettava kaikkea tarvittavaa huolellisuutta pyrkiessään ilmoittamaan asiasta asianomaiselle henkilölle ja hänen kaikkea tarvittavaa huolellisuutta pyrkiessään saamaan tätä tietoa,³⁷ jotta hälvennetään kaikki epäilyt siitä, että hän ei tahtoisi olla läsnä oikeudenkäynnissä.

95. Direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettu toinen vaihtoehto liittyy siihen, että syytettyä edustaa edustaja. Se koskee tapausta, jossa tämä henkilö, jolle on ilmoitettu hänen oikeudenkäynnistään, on harkitusti päättänyt, että häntä edustaa edustaja sen sijaan, että hän saapuisi henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin.³⁸ Tämä valinta on lähtökohtaisesti omiaan osoittamaan, että hän on luopunut olemasta henkilökohtaisesti läsnä omassa oikeudenkäynnissään, samalla kun taataan hänen oikeutensa puolustautua, joten hän ei voi myöhemmin vedota uutta oikeudenkäyntiä koskevaan oikeuteen, sellaisena kuin siitä säädetään tämän direktiivin 9 artiklassa.

³⁵ Unionin lainsäätäjät toistaa tässä yhteydessä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä, jonka mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan sanamuoto tai tarkoitus eivät estä henkilöä luopumasta vapaaehtoisesti oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeista nimenomaisesti tai hiljaisesti. Tämä luopuminen on kuitenkin näytettävä toteen yksiselitteisesti. Ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.3.2006, *Sejdovic v. Italia*, (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 86 kohta) ja tuomio 13.3.2018, *Vilches Coronado ym. v. Espanja*, (CE:ECHR:2018:0313JUD005551714, 36 kohta). Ks. tässä yhteydessä myös tuomio 13.2.2020, *Spetsializirana prokuratura (Istunto syytetyn poissa ollessa) (C-688/18, EU:C:2020:94, 37 kohta)*.

³⁶ Siinä tapauksessa, että näitä edellytyksiä ei voida täyttää, koska syytettyä ei voida löytää huolimatta ponnisteluista, joita toimivaltaiset kansalliset viranomaiset ovat tässä yhteydessä toteuttaneet, direktiivin 2016/343 8 artiklan 4 kohdassa ja 9 artiklassa edellytetään jäsenvaltioiden takaavan uuden oikeudenkäynnin.

³⁷ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeudenkäynnin mukaan kansallisten tuomioistuinten on osoitettava vaadittavaa huolellisuutta haastamalla syytetty asianmukaisesti. Ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.2.1985, *Colozza v. Italia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, 32 kohta) ja tuomio 12.6.2018, *M.T.B. v. Turkki* (CE:ECHR:2018:0612JUD004708106, 49–53 kohta). Tämä merkitsee sitä, että hänelle ilmoitetaan istunnon järjestämisestä siten, että hän ei tiedä ainoastaan istunnon päivämäärää, kellonaikaa ja paikkaa, vaan että hänellä on myös käytettävissään riittävästi aikaa valmistellakseen puolustustaan ja saapuaan oikeudenkäyntiin. Ks. vastaavasti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 28.8.2018, *Vyacheslav Korchagin v. Venäjä* (CE:ECHR:2018:0828JUD001230716, 65 kohta).

³⁸ Ks. myös direktiivin 2016/343 johdanto-osan 37 perustelukappale.

96. Näiden seikkojen perusteella mikään ei estä sitä, että syytetty, jolle on lisäksi osoitettu palauttamispäätös, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukielto, luopuu oikeudesta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään. Tämä oikeus kuuluu näet jokaiselle rikosoikeudellisen menettelyn kohteena olevalle henkilölle riippumatta hänen oikeusasemastaan jäsenvaltiossa.³⁹

97. Tällaiseen luopumiseen on kuitenkin liityttävä erityisiä takeita nyt käsiteltävän kaltaisessa tapauksessa.

98. Ensinnäkin direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukainen luopuminen syytetyn oikeudesta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään merkitsee sellaisenaan, että tämä henkilö voi tosiasiallisesti luopua tästä oikeudesta tietoisesti. Kyseisen henkilön ei näet voida katsoa luopuneen vapaasta tahdostaan ja yksiselitteisesti tästä oikeudesta, jos hänen liikkumisvapautensa on evätty joko sen vuoksi, että hänet on otettu säilöön maastapoistamisen täytäntöönpanoa varten, tai sen vuoksi, että hänelle on asetettu maahantulo- ja oleskelukielto. Tässä esimerkkitapauksessa toimivaltaisten kansallisten viranomaisten pitäisi toteuttaa erityisiä järjestelyjä, joiden ansiosta tämä henkilö voi olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään (esim. antamalla lupa poistua säilöönottotiloista, lykkäämällä maastapoistamista tai myös keskeyttämällä maahantulo- ja oleskelukiellon soveltaminen), ja ilmoittaa siitä hänelle.

99. Toiseksi luopuminen syytetyn oikeudesta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaisesti edellyttää, että otetaan huomioon yksityiskohtaiset säännöt, jotka koskevat sitä, että edustaja edustaa syytettyä ja alueelta poistettu henkilöä. On näet muistettava, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin antaa suuren merkityksen sille, että syytetyn poissaolosta omasta oikeudenkäynnistään ei sanktioida poikkeamalla oikeudesta saada puolustusasianajajan apua.⁴⁰ Sillä ”vaikka jokaisen syytetyn oikeus tulla tosiasiallisesti edustajan, joka tarvittaessa nimetään viran puolesta, puolustamaksi ei ole ehdoton, se kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustekijöihin. Syytetty ei menetä siitä koituvaa hyötyä vain sen vuoksi, että hän ei ole läsnä käsittelyssä”.⁴¹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan ”rikosoikeudellisen järjestelmän oikeudenmukaisuuden kannalta on olennaisen tärkeää, että syytettyä puolustetaan *asianmukaisesti* sekä ensimmäisessä että toisessa oikeusasteessa”.⁴² Kuten nyt käsiteltävä asia osoittaa, siltä osin kuin maastapoistamisen täytäntöönpano aiheuttaa sen vaaran, että yhteydet syytetyn ja hänen edustajansa välillä katkeavat, on siis mielestäni kiinnitettävä erityistä huomiota tätä edustusta koskeviin yksityiskohtaisiin sääntöihin.

100. Kolmanneksi tällaiset takeet ovat välttämättömiä tämän ratkaisuehdotuksen 72 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa tarkoitettujen direktiivin 2016/343 tavoitteiden kannalta. Vaikka unionin lainsäätäjä tunnustaa tämän direktiivin 8 artiklan 2 kohdassa syytetyille oikeuden luopua olemasta läsnä omassa oikeudenkäynnissään, on näet kuitenkin välttämätöntä, kun otetaan huomioon oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden perustavanlaatuisuus ja seuraukset, joita liittyy siihen, että luovutaan oikeudesta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään, että luopuminen ilmaistaan olosuhteissa, jotka eivät anna sijaa minkäänlaiselle epäselvyydelle.

³⁹ Ks. tässä yhteydessä direktiivin 2016/343 johdanto-osan 12 perustelukappale.

⁴⁰ Ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 14.6.2001, *Medenica v. Sveitsi* (CE:ECHR:2001:0614JUD002049192), jossa tämä tuomioistuin korosti asianomaisen osalta, jolle oli ilmoitettu hyvissä ajoin häntä vastaan nostetuista syytteistä ja hänen oikeudenkäyntinsä päivämäärästä, että ”keskusteluissa [hänen] puolustuksestaan huolehti kaksi hänen valitsemaansa asianajajaa” (56 kohta).

⁴¹ Ks. tässä yhteydessä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 13.2.2001, *Krombach v. Ranska* (CE:ECHR:2001:0213JUD002973196, 89 kohta) ja tuomio 1.3.2006, *Sejdovic v. Italia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 91 kohta).

⁴² Ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.3.2006, *Sejdovic v. Italia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 91 kohta). Kursivointi tässä.

101. Kaiken edellä esitetyn perusteella katson, että direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että se ei ole esteenä sille, että jäsenvaltio tuomitsee kolmannen maan kansalaisen, jolle on osoitettu palauttamispäätös, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukiello kyseisen maan alueella, hänen poissa ollessaan, sillä edellytyksellä, että sen lisäksi, että tälle henkilölle on ilmoitettu hyvissä ajoin oikeudenkäynnistä ja poissaolon seurauksista, hänellä on käytössään erityisiä järjestelyjä, jotta hän pystyy olemaan läsnä tässä oikeudenkäynnissä, ja että hän on luopunut siitä vapaasta tahdostaan ja yksiselitteisesti tai että tätä henkilöä, jolle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä, edustaa asianmukaisella tavalla joko hänen itsensä nimeämä tai viran puolesta nimetty valtuutettu edustaja.

2. Tilanne, jossa syytetty on ilmoittanut luopuvansa oikeudestaan olla läsnä omissa oikeudenkäynnissään esitutinnan aikana (neljäs kysymys)

102. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee unionin tuomioistuimelta neljännellä ennakkoratkaisukysymyksellään, onko direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että jäsenvaltio voi tuomita syytetyn hänen poissa ollessaan, jos tämä on ilmaissut esitutinnan aikana yksiselitteisesti luopuvansa oikeudesta olla läsnä omissa oikeudenkäynnissään sen jälkeen, kun hänelle on ilmoitettu poissaolon seurauksista, mutta ennen kuin oikeudenkäynnin päivämäärä oli vahvistettu.

103. Unionin lainsäätäjä ei ole mielestäni säätänyt tämän direktiivin 8 artiklan 2 kohdassa nimenomaisesti ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tarkoittamasta tilanteesta.

104. Näissä olosuhteissa on siis pohdittava, voiko jäsenvaltio säätää siitä, että henkilö voidaan tuomita hänen poissa ollessaan muussakin kuin direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdassa nimenomaisesti tarkoitettussa tilanteessa. Kuten tämän ratkaisuehdotuksen 89 kohdassa on todettu, tämän direktiivin 8 artiklan 2 ja 3 kohdan mukaisen oikeudellisen järjestelyn ja direktiivin 8 artiklan 4 kohdan mukaisen oikeudellisen järjestelyn välinen ero ei perustu mahdollisuuden tuomita henkilö hänen poissa ollessaan vaan seurauksiin, jotka koskevat tämän syytetyn ollessa poissa oikeudenkäynnistä annetun tuomion täytäntöönpanoa.

105. Ensinnäkin direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 ja 3 kohdan säännöksiä on näet tulkittava suppeasti, koska luopuminen oikeudesta olla läsnä oikeudenkäynnissä johtaa syytetyn poissa ollessa annetun tuomion täytäntöönpanoon ja siihen, että syytetty ei voi vaatia uutta oikeudenkäyntiä. Tästä syystä tämän direktiivin 8 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitettut tapaukset liittyvät tilanteisiin, joissa tämä henkilö, jolle on ilmoitettu hänen oikeudenkäyntinsä päivämäärästä ja paikasta,⁴³ tietää, että häntä vastaan on aloitettu rikosoikeudenkäynti, ja tietää myös syytteen luonteen ja perusteen, jolloin hän luopuu yksiselitteisesti saapumasta henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin.

106. Tällainen luopuminen, joka ilmaistaan ”etukäteen” esitutinnan aikana, ei ole yksiselitteinen, sillä se, että syytetylle ilmoitetaan poissaolon seurauksista, ei anna mahdollisuutta niiden korjaamiseen. Tämä luopuminen tapahtuu rikosoikeudellisen menettelyn varhaisessa vaiheessa,

⁴³ Muistutettakoon tässä yhteydessä, että käsitettä ”päätöksen johtanut oikeudenkäynti” on unionin tuomioistuimen mukaan tulkittava unionissa itsenäisesti ja yhtenäisesti riippumatta rikosoikeuden alan luokitteluista ja aineellisista ja prosessuaalisista säännöistä, jotka luonnostaan ovat erilaisia eri jäsenvaltioissa. Unionin tuomioistuin on määritellyt tämän käsitteen siten, että sillä tarkoitetaan sellaiseen oikeudelliseen ratkaisuun johtanutta oikeudenkäyntimenettelyä, jolla asianomainen henkilö on lopullisesti tuomittu. Siinä tapauksessa, että menettelyyn kuuluu useita oikeusasteita, joissa on annettu peräkkäisiä tuomioita, unionin tuomioistuin on katsonut, että mainittu käsite viittaa tämän menettelyn viimeiseen vaiheeseen, jonka päätteeksi tuomioistuin tutkittuaan asian sekä tosiseikkojen että oikeudellisten seikkojen osalta lausuu lopullisesti asianomaisen henkilön syyllisyydestä ja tuomitsee hänet vapausraugaistukseen. Ks. vastaavasti tuomio 22.12.2017, Ardic (C-571/17 PPU, EU:C:2017:1026, 63–65 kohta oikeustapausviittauksineen).

jossa toimivaltainen oikeusviranomainen tutkii asian, eli esitutkinnassa, joka koskee tekoja, jotka saattavat merkitä tai olla merkitsemättä rikosta. Jos hyväksytään se, että tällainen luopuminen tarkoittaa suostumusta siihen, että hänet tuomitaan hänen ollessaan poissa, toimitaan siis unionin lainsäätäjän vahvistamisen periaatteiden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisen linjan vastaisesti. Muistutettakoon, että tämä linja edellyttää, että tälle henkilölle ilmoitetaan henkilökohtaisesti häntä vastaan nostetuista syytteistä ja että hänet on haastettu asianmukaisesti.⁴⁴ Muussa tapauksessa se edellyttää, että tämä luopuminen näytetään toteen sellaisten täsmällisten, objektiivisten ja asiaankuuluvien tosiseikkojen perusteella, jotka voivat osoittaa, että tälle henkilölle oli ilmoitettu, että häntä vastaan oli pantu vireille rikosoikeudellinen menettely, että hän tiesi syytteen luonteen ja perusteen ja että hän oli siis luopunut yksiselitteisesti oikeudestaan olla läsnä oikeudenkäynnissä ja puolustautua.⁴⁵ Joka tapauksessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mielestä ei riitä, että syytetty ”on saanut tietää” rikosoikeudellisesta menettelystä häntä vastaan.⁴⁶

107. Toiseksi direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitettujen tilanteiden täsmentäminen osoittaa mielestäni unionin lainsäätäjän tahdon säätää tyhjentävästi ja oikeusvarmuuteen liittyvistä syistä tapauksista, joissa on katsottava, että henkilön, joka ei ole ollut henkilökohtaisesti läsnä omassa oikeudenkäynnissään, prosessuaalisia oikeuksia ei ole loukattu. Kyseessä ovat tosin jäsenvaltioille yhteiset vähimmäissäännöt. Niitä määriteltäessä on kuitenkin kyettävä edistämään tuomioistuinten välistä rikosasioita koskevaa yhteistyötä helpottamalla rikostuomioiden vastavuoroista tunnustamista.⁴⁷ Näissä olosuhteissa sen hyväksyminen, että jäsenvaltio voisi tuomita henkilön hänen poissa ollessaan ja hänen suostumuksellaan jostain muusta kuin tämän direktiivin 8 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuista syistä, saattaisi olla tämän päämäärän vastaista.

108. Näiden seikkojen perusteella katson siis, että direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä sille, että jäsenvaltio voisi katsoa, että henkilö on luopunut vapaasta tahdostaan olemasta läsnä omassa oikeudenkäynnissään, jos tämä siitä huolimatta, että hänelle oli ilmoitettu poissaolon seurauksista, on ilmaissut tämän tahtonsa esitutkinnan aikana sellaisessa vaiheessa, jona oikeudenkäynnin päivämäärää ei ollut vahvistettu.

109. Tässä tapauksessa siihen, että asianomainen on luopunut oikeudestaan olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään, on tosin liittynyt vähimmäistason takeet. Unionin tuomioistuimen käytettävissä olevien tietojen mukaan hänen apunaan oli tosiasiallisesti hänen asianajajansa, joka oli nimetty viran puolesta. Hänelle ilmoitettiin häntä koskeneesta rikosepäilystä ja hän tutustui tulkin läsnä ollessa oikeuksiinsa, joihin kuuluvat NPK:n 269 §:ssä säädetyt oikeudet, jotka liittyvät syytetyn poissa ollessa käytävän menettelyn kulkuun ja seurauksiin. Vaikka hän on ilmoittanut, että hän ymmärtää nämä oikeudet eikä halua olla läsnä oikeudenkäynnissä, hän ei ole kuitenkaan saanut jäljennöstä syytekirjelmästä eikä määräyksestä, jolla vahvistetaan valmisteluistunnon päivämääräksi 23.7.2020, sillä hänet oli poistettu maasta 16.6.2020, ja hänen osoitteensa on

⁴⁴ Ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.2.1985, *Colozza v. Italia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, 32 kohta) ja tuomio 12.6.2018, *M.T.B. v. Turkki* (CE:ECHR:2018:0612JUD004708106, 49–53 kohta). Tämän tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tällaista luopumista ei voida päätellä epämääräisestä ja epävirallisesta tiedosta (ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 23.5.2006, *Kounov v. Italia*, CE:ECHR:2006:0523JUD002437902, 47 kohta) eikä pelkästä olettamasta, ei myöskään siitä, että asianomainen on pakosalla (ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.2.1985, *Colozza v. Italia*, CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, 28 kohta).

⁴⁵ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.3.2006, *Sejdovic v. Italia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 98 ja 99 kohta), tuomio 23.5.2006, *Kounov v. Bulgaria* (CE:ECHR:2006:0523JUD002437902, 47 kohta), tuomio 26.1.2017, *Lena Atanasova v. Bulgaria* (CE:ECHR:2017:0126JUD005200907, 52 kohta) sekä tuomio 2.2.2017, *Ait Abbou v. Ranska* (CE:ECHR:2017:0202JUD004492113, 62–65 kohta).

⁴⁶ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.2.1985, *Colozza v. Italia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, 28 kohta).

⁴⁷ Ks. direktiivin 2016/343 johdanto-osan 2, 3, 4 ja 10 perustelukappale.

edelleen tuntematon. Tästä seuraa, että hänelle ei ole siis ilmoitettu hyvissä ajoin hänen oikeudenkäyntinsä päivämäärästä ja paikasta direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitetulla tavalla, joten hänen ei voida katsoa luopuneen vapaaehtoisesti ja yksiselitteisesti olemasta siinä läsnä.

D Läsnaoloa omassa oikeudenkäynnissä koskevan prosessuaalisen velvoitteen olemassaolo (kolmas kysymys)

110. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kolmannella kysymyksellään lähinnä, onko direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 kohta, jonka nojalla jäsenvaltioiden on varmistettava, että syytetyllä on oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään, esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jossa säädetään, että tämä henkilö on velvollinen olemaan läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

111. Tämä kysymys perustuu siihen, että NPK:n 269 §:n 1 ja 2 momentin nojalla syytetyn läsnäolo istunnossa on pakollista, jos tämä on tehnyt törkeän rikoksen, kuten pääasiassa on tehty, tai kun tämä on tarpeen objektiivisen totuuden selvittämiseksi.⁴⁸

112. On selvää, että direktiivin 2016/343 tavoitteena tai tarkoituksena ei ole asettaa epäillyille ja syytetyille velvollisuutta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

113. Tällä direktiivillä pyritään ”vahvistamaan” syytettyjen oikeutta oikeudenmukaiseen prosessiin rikosoikeudenkäynnin yhteydessä vaatimalla jäsenvaltioita varmistamaan, että näillä henkilöillä on oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään. Kuten olen aikaisemmin todennut, kyseisen direktiivin 8 artiklassa asetetaan positiivinen velvoite näille valtioille, joilla on velvollisuus toteuttaa toimenpiteitä suojellakseen perusoikeuskirjan 47 ja 48 artiklaan perustuvia oikeuksia.

114. Direktiivin 2016/343 8 artiklan ainoana tavoitteena ja tarkoituksena on siis vahvistaa sen 1 kohdassa syytetyn oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään ja määrittellä tämän oikeuden rajat sen 2 kohdassa täsmentämällä edellytykset, joiden täytyessä tämä henkilö voi luopua tästä oikeudesta.⁴⁹ Unionin lainsäätäjä täsmentää näet tämän direktiivin johdanto-osan 35 perustelukappaleessa, että tämä oikeus ei ole ehdoton, koska kyseinen henkilö voi tietyin edellytyksin luopua siitä nimenomaisesti tai hiljaisella suostumuksella mutta yksiselitteisesti. Toisin kuin komissio väittää huomautuksissaan, unionin lainsäätäjä vahvistaa siis mielestäni *oikeuden* olla olematta läsnä omassa oikeudenkäynnissään, kuten se vahvistaa direktiivin 2016/343 7 artiklassa *oikeuden vaieta ja oikeuden olla todistamatta itseään vastaan*.⁵⁰

115. Tuomari Bonello korosti samansuuntaisessa näkemyksessään, jonka hän esitti asiassa *Van Geyseghem v. Belgia*,⁵¹ että ”[syytetyn] oikeus olla olematta läsnä omassa oikeudenkäynnissään vastaa melko läheisesti hänen oikeuttaan vaieta. Jos niiden tunnustettujen etujen nimissä, joita lainkäytölle siitä koituu, syytetyn olemista läsnä omassa oikeudenkäynnissään olisi aina pidettävä puolustautumisen edellytyksenä, voitaisiin esittää samoja perusteluja hänen velvoittamiseen luopumaan oikeudestaan vaieta, eli vedota niin ikään hyvää lainkäyttöä koskevaan intressiin –

⁴⁸ Korostan kuitenkin, että tästä säännöstä on tehty useita poikkeuksia. Erityisesti NPK:n 269 §:n 4 momentissa täsmennetään, että asianomaisen läsnäolo ei ole välttämätöntä, jos tämä ei estä objektiivisen totuuden selvittämistä, jos asianomainen oleskelee Bulgarian tasavallan ulkopuolella ja hänen asuinpaikkansa on tuntematon.

⁴⁹ Ks. myös direktiivin 2016/343 johdanto-osan 35 perustelukappale.

⁵⁰ Kursivointi tässä.

⁵¹ Ks. tuomari Giovanni Bonellon samansuuntainen näkemys Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomiossa 21.1.1999, *Van Geyseghem v. Belgia* (ECLI:CE:ECHR:1999:0121JUD002610395).

Käytännössä en pysty kuvittelemaan asiaa, jossa haettaessa tasapainoa yhteiskunnan intressien ja syytetyn tämän perusoikeuden välillä (olettaen, että tämä olisi legitiimiä), viimeksi mainittu häviäisi ensin mainituille”.

116. Kuten unionin tuomioistuin on korostanut, direktiivin 2016/343 tarkoituksena on kyllä vahvistaa yhteiset vähimmäissäännöt, eikä se siis ole täydellinen ja tyhjentävä säädös, jonka tarkoituksena olisi vahvistaa kaikki tuomioistuinratkaisun antamisen edellytykset.⁵² Unionin lainsäätäjät täsmentää siten tämän direktiivin johdanto-osan 48 perustelukappaleessa, että jäsenvaltioiden olisi voitava laajentaa ”tässä direktiivissä säädettyjä oikeuksia suojan tason parantamiseksi”. Minusta vaikuttaa siltä, että jos jäsenvaltio vaatii syytettyä olemaan läsnä omassa oikeudenkäynnissään, se ei laajenna tällä henkilöllä olevaa oikeutta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään vaan päinvastoin rajoittaa sitä muuntamalla sen velvollisuudeksi ja tekemällä tyhjäksi samassa direktiivissä kuitenkin nimenomaisesti tunnustetun mahdollisuuden luopua omasta tahdostaan olemasta läsnä siinä. Ei siis voida katsoa, että tällaisella toimenpiteellä osaltaan vahvistettaisiin kyseisen henkilön prosessuaalisia oikeuksia; jos merkittävä etu sitä vaatii, jäsenvaltiot voivat toteuttaa järjestelyjä, joilla pyritään varmistamaan asianomaisen saapuminen omaan oikeudenkäyntiinsä, kuten välitön läsnäolo taikka asettaminen tuomioistuimen valvontaan tai asianomaisen väliaikainen säilöönotto.

117. Tämä tulkinta on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukainen. Vaikka siinä tunnustetaan syytetyn läsnäolon merkitys sekä kuulluksi tulemistä koskevan oikeuden kannalta että siltä kannalta, että on tarpeen valvoa hänen väitteidensä paikkansapitävyyttä ja verrata niitä uhrin ja todistajien kertomuksiin, siinä jätetään jäsenvaltioille täysi harkintavalta järjestää menettelysäännöt, jotta varmistetaan käsittelyjen kontradiktorisuus ja ”edistetään” syytetyn läsnäoloa. Tämä tuomioistuin siis ainoastaan kehottaa kansallista lainsäätäjää ”vähentämään halukkuutta” perusteettomiin poissaoloihin⁵³ käyttämällä keinoja, joita sillä on kansallisen oikeusjärjestyksensä nojalla käytettävissä. Kuten käytetty sanamuoto osoittaa, kyseinen tuomioistuin ei siis aseta syytetylle minkäänlaista velvoitetta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

118. Edellä esitetyn perusteella ehdotan näin ollen, että unionin tuomioistuin toteaa, että direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 kohtaa, jonka nojalla jäsenvaltioiden on varmistettava, että syytetyllä on oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään, on tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan syytetty on velvollinen olemaan läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

V Ratkaisuehdotus

119. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Sofiyski Rayonen sadin esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

- 1) Eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 9.3.2016 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/343 8 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle käytännölle, jonka nojalla kolmannen maan kansalaisen

⁵² Ks. vastaavasti tuomio 19.9.2018, Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, 45–47 kohta) ja tuomio 13.2.2020 Spetsializirana prokuratura (Istunto syytetyn poissa ollessa) (C-688/18, EU:C:2020:94, 30 kohta oikeustapausviittaauksineen).

⁵³ Ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 23.11.1993, Poitrimol v. Ranska (ECLI:CE:ECHR:1993:1123JUD001403288, 35 kohta, ja tuomio 9.7.2015, Tolmachev v. Viro (ECLI:CE:ECHR:2015:0709JUD007374813, 47 kohta).

maastapoistaminen, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukiello, pannaan täytäntöön, vaikka tätä henkilöä vastaan on vireillä rikosoikeudellinen menettely törkeän rikoksen vuoksi, ilman että toimivaltaiset kansalliset viranomaiset toteuttavat erityisiä järjestelyjä, jotka olisivat tarpeen, jotta tämä kansalainen kykenisi olemaan läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

Jos maastapoistamista koskevaan päätökseen liittyy maahantulo- ja oleskelukiello, sen toteuttaminen edellyttää näissä olosuhteissa, että on tarkistettava tapauskohtaisesti, sopiiko tämän päätöksen välitön täytäntöönpano yhteen syytetyn puolustautumisoikeuksien kanssa, ja tarvittaessa, onko tarpeen lykätä maastapoistamista taikka kumota maahantulo- ja oleskelukiello tai lykätä sitä tämän direktiivin 9 artiklan ja 11 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

- 2) Direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että se ei ole esteenä sille, että jäsenvaltio tuomitsee kolmannen maan kansalaisen, jolle on osoitettu palauttamispäätös, johon liittyy maahantulo- ja oleskelukiello kyseisen maan alueella, hänen poissa ollessaan, sillä edellytyksellä, että sen lisäksi, että syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin paitsi oikeudenkäynnistä ja poissaolon seurauksista, hänellä on käytössään erityisiä järjestelyjä, jotta hän pystyy olemaan läsnä omassa oikeudenkäynnissään, ja että hän on luopunut siitä vapaasta tahdostaan ja yksiselitteisesti tai että kyseistä henkilöä, jolle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä, edustaa asianmukaisella tavalla joko hänen itsensä nimeämä tai viran puolesta nimetty valtuutettu edustaja.
- 3) Direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä sille, että jäsenvaltio voisi katsoa, että henkilö on luopunut vapaasta tahdostaan olemasta läsnä omassa oikeudenkäynnissään, jos tämä siitä huolimatta, että hänelle oli ilmoitettu poissaolon seurauksista, on ilmaissut tämän tahtonsa esitutkinnan aikana sellaisessa vaiheessa, jona oikeudenkäynnin päivämäärää ei ollut vahvistettu.
- 4) Direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 kohta, jonka nojalla jäsenvaltioiden on varmistettava, että syytetyllä on oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään, on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan syytetty on velvollinen olemaan läsnä omassa oikeudenkäynnissään.